

Окрему увагу слід звернути на необхідність розширення переліку дисциплінарних стягнень. Зокрема, на нашу думку, у Кодексі законів про цю Україну додатково необхідно передбачити два види стягнень штраф та догану із внесенням її до особової справи працівника. На сьогодні більшість країн світу практикують використання грошового штрафу як один із основних видів дисциплінарного стягнення. І з цим складно не погодитись, адже у сучасному суспільстві, на жаль, морально-етичний аспект відходить на дальній план, а особа більше боїться матеріальних втрат, аніж, до прикладу догани чи зауваження. Втім, визначаючи штраф, як захід дисциплінарного стягнення необхідно розробити детальний механізм його застосування, щоб додатково забезпечити захист працівників від зловживань з боку роботодавців.

Висновок. Таким чином, запровадження вказаних нами вище змін, дозволить якісно покращити інститут дисциплінарної відповідальності працівників. Крім того, вказане вище обов'язково необхідно врахувати при внесенні змін та доповнень до проекту Трудового Кодексу України. Втім справедливо буде відзначити, що вказаний законопроект знаходиться у розробці вже не один рік, і за цей час в нього було внесено чималу кількість змін. Проте, слід наголосити, що наведений вище нормативно-правовий не позбавлений недоліків, які в тому числі стосуються дисциплінарної відповідальності працівників. Зрозуміло, що на сьогодні перед державою стоїть ряд інших проблем: військова агресія від країни-сусіда, пошук альтернативних шляхів енергопостачання, тощо. Однак при всьому цьому, законодавцю не слід забувати про наявні проблеми у забезпеченні трудових прав працівників, адже саме вони є платниками податків, а тому від їх фінансового та соціального благополуччя залежить розвиток всього суспільства та держави.

Список бібліографічних посилань

1. Порядок проведення службових розслідувань (перевірок) відносно державних службовців в Крижопільському районному судді Вінницької області : затв. Керівник апарату Крижопільського районного суду І. В. Колодій // Судова влада України. 2012. URL: https://court.gov.ua/userfiles/file/!%20_Kryzhopol/Polozhennya/polozhennya6.pdf (дата звернення: 26.10.19).
2. Венедиктов В. С., Іншин М. І. Статус працівників органів внутрішніх справ України як державних службовців. Харків, 2003, 221 с.
3. Середа В. В. Поняття, ознаки та склад дисциплінарного проступку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2014. № 12. С. 125–129.

Одержано 01.11.2019

УДК 159.9

Яна Сергіївна ПОНОМАРЕНКО,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри соціології та психології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-3374-3930>

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ОЗНАКА ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В СИТУАЦІЯХ ПРОБЛЕМНОГО СПІЛКУВАННЯ

Професійна кваліфікація працівників поліції не повинна ставити сумніви в діяльності правоохоронної системи в цілому, тому модернізація програми професійної підготовки орієнтується на передові світові методики навчання аби підготувати гідних своєї професії поліцейських. В рамках даної проблеми багато дослідників Харківського національного університету внутрішніх справ почали активно розглядати питання щодо якостей, якими повинен володіти сучасний працівник поліції.

Спектр наукових пошуків вивчення особистості сьогодні достатньо різноманітний і охоплює майже всі аспекти професійного становлення сучасного поліцейського ще в період його професійної підготовки. Дослідження актуалізувало вивчення проблеми психологічних особливостей професійно-правової ідентичності правоохоронців як на етапі їх підготовки так і в період їх професійної діяльності, в рамках якого було створено модель професійно-правової ідентичності правоохоронців. Запропонована модель формування професійно-правової ідентичності є інноваційною моделлю, яка відображає процес якісних змін в розвитку особистості правоохоронця [1].

Специфіка та концепції поліцейської діяльності в достатній мірі висвітлені в працях вчених О. М. Бандурки, Л. М. Балабанової, В. І. Барко, О. О. Євдокімової, О. В. Землянської, Д. В. Швеця, І. В. Клименко, В. А. Греченко, О. І. Федоренко, І. В. Ламаш, С. В. Харченко, Н. Е. Мілорадової, В. В. Доценко.

Науковцями ХНУВС було проаналізовано закордонний досвід щодо основних напрямків відбору та підготовки працівників правоохоронної системи, в рамках чого було вироблено науково-методичні рекомендації з питання висунення вимог до особистості сучасного правоохоронця та визначення змісту їх підготовки до виконання службових завдань по забезпеченню публічної безпеки та протидії злочинності [2].

Достатньо широко дослідниками висвітлено питання професійної підготовки у контексті системного підходу, який вони розглядають як соціальну інституцію, розвиток і функціонування якої обумовлений усіма чинниками й умовами існування суспільства в цілому: економічними, політичними, соціальними, культурними й іншими [3, с. 89].

В свою чергу, І. В. Ламаш та О. О. Євдокімова провели пілотне дослідження толерантності до невизначеності як професійно-важливої якості працівників поліції [4].

В українській психологічній науці ще одним не менш цікавим дослідженням є вивчення такого аспекту особистості поліцейського як готовність до ризику та здатність подолання стресу, які на думку вчених, є професійно-важливими якостями особистості працівника поліції. Схильність до ризику та стратегій подолання стресу базувалося на їх вивченні в ситуаціях проблемного спілкування у працівників групи реагування патрульної поліції, які вимагають великої напруженості та відповідальності за наслідки [5, с. 302].

Професійна діяльність поліцейських зосереджена на різноманітних завданнях, серед яких патрулювання міста та оперативний виїзд на виклики; реагування на порушення правил дорожнього руху; запобігання правопорушенням, їх виявлення й реагування на них у межах своїх повноважень тощо. Постійна взаємодія з населенням в ході виконання професійних обов'язків вимагає від поліцейських певного рівня сформованості навичок комунікації. Взаємодія з представниками різних прошарків суспільства нерідко може супроводжуватися конфліктами і маніпуляціями при спілкуванні.

Велика кількість наукової літератури в психології з окресленої проблеми професійного спілкування, свідчить про те, що дане питання не втрачає своєї актуальності та набуває нових граней вивчення аспектів формування комунікативної компетентності особистості сучасного фахівця в період ще його фахової підготовки. Для формування компетентних поліцейських кадрів необхідна наявність налагодженої системи навчання і професійної підготовки працівників, що в свою чергу потребує впровадження інтерактивних методів і ефективних засобів оволодіння новими знаннями, вміннями та навичками. Відомо, що професійне спілкування поліцейських потребує від них неабияких знань, навичок та умінь. В ході виконання ними професійних завдань досить часто виникають труднощі у процесах взаємодії з населенням, які позначаються на якості виконуваної ними роботи, тому цілком доречно звертати уваги на особливості їх емоційного інтелекту. Емоційний інтелект є надзвичайно важливою практичною рисою, яка зможе забезпечити здатність до соціального прогнозування та зможе підвищити рівень професійної комунікації працівників поліції.

Науковими співробітниками наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення діяльності поліцейських було проведено дослідження щодо професійного спілкування поліцейських, що мало проблемний характер з однією особою чи групою осіб при затриманні особи, яка вчинила правопорушення, чи при порушенні публічного порядку. Науковцями було встановлено, що професійне спілкування поліцейських носить проблемний характер в ситуаціях спілкування з порушниками правил дорожнього руху, з особами, які вчинили правопорушення на сімейно-побутовому ґрунті, з неповнолітніми, з дітьми, які загубились [6].

Питання формування саме культури професійно-правового спілкування у процесі фахової підготовки поліцейських висвітлені і в роботах закордонних колег. Так, В. В. Стеценко зробив ряд важливих висновків щодо професійного спілкування поліцейського, а саме:

- для працівника правоохоронних органів характерне достатньо широке коло спілкування – всі верстви суспільства самих різних вікових та професійних груп, різного соціального та сімейного положення; з психологічної точки зору це означає, що діяльність поліцейського повинна бути гнучкою, нестандартною, творчою;
- поліцейським потрібна особлива психологічна підготовка в сфері спілкування: універсальні знання, вміння і навички в області соціальної психології; якостями, які необхідні для комунікативної діяльності працівника є: товарицькість, емоційна стійкість, чуйність, уміння слухати людину і говорити з нею;
- характерною особливістю спілкування і діяльності працівника поліції є і те, що він змушений мати справу з особливим контингентом людей, що порушили закон; постійне негативне спілкування зі злочинцями, порушниками громадського порядку має суттєвий психотравмуючий вплив на самопочуття поліцейського, тому необхідні адекватні механізми захисту «Я» особистості, щоб уникнути синдрому «емоційного згорання»;
- конфліктне спілкування; конфліктність діяльності проявляється в різних формах: вступаючи у взаємодію зі злочинцем, працівник відчуває активний опір з його боку, він повинен долати спроби порушника замаскувати свої дії, ввести в оману і навіть спровокувати поліцейського на неправильні, протиправні дії; у цих критичних ситуаціях спілкування працівник зобов'язаний зберігати самоконтроль, мати підвищену психологічну та емоційну стійкість, щоб не піддатися на провокації і протистояти злочинцеві;
- важливість юридичної аргументації, яка представляє собою різновид юридичної комунікації, тобто результат діяльності правового мислення, яке слугує обґрунтуванням певної точки зору стосовно життєвого випадку, що стався з метою переконання в її істинності, розумінні і прийнятті [7, с. 105].

Відомо, що поліцейська діяльність характеризується різноманітними ситуаціями, які можна визначити як проблемні. В.В. Вахніна приводить наступні риси поліцейського, які йому необхідні під час ведення переговорів:

- сенсорна гострота (інтуїція) – вміння фіксувати найдрібніші зміни в поведінці співрозмовника, так як думки і емоції особистості проявляються через зовнішню поведінку;
- психологічна гнучкість – здатність змінювати свою поведінку залежно від обставин, реагувати на поведінку партнера, формувати взаємне розуміння; використовувати невербальні засоби, словесно-логічну аргументацію, підвести переговори до бажаного рішення, результату, вміти формувати ресурсний стан – оптимальний внутрішній стан;
- найбільш важливими інтегративними якостями для переговорника є розвинений інтелект, висока стійкість до стресів і над-ситуативна активність, а також інтуїція, тобто, здатність до прогнозу динаміки подій на основі особистісної та ситуативної експрес-діагностики, особливо зі злочинцями, які перебувають в гострому психоемоційному стані.

Авторка підкреслює, що подібна якість забезпечує можливість передбачати хід подій і вибирати таку стратегію і тактику переговорів, які будуть найбільш ефективними [8, с. 64].

На цій же підставі можливе виділення емоційного інтелекту як інтегральної характеристики особливості, що визначає нормативність поведінки поліцейського в умовах виконання професійної діяльності. Таким чином, якщо емоційний інтелект являє собою когнітивну здатність сприймати, аналізувати емоції, підвищувати ефективність мислення за допомогою емоцій, розуміти емоції і емоційні прояви, то проблемне спілкування передбачає здатність поліцейського ефективно та швидко знаходити мовленнєві шляхи виходу з ситуацій, які потребують спеціальної підготовки та необхідних знань.

Українські дослідниці Н. Е. Міпорадова та В. В. Доценко, провівши детальний аналіз існуючих поглядів на проблеми емоційного інтелекту, дійшли висновку, що цей конструкт ще остаточно не визначений в царині психології. Дослідниці говорять, що більшість вчених у дефініцію даного поняття вкладають здібності особистості до пізнання, розуміння, точності оцінки та керування емоціями. Проведене дослідження показало, що підвищення рівня емоційного інтелекту позитивно вплине на ефективність навчально-службової діяльності курсантів ВНЗ МВС [9, с. 137].

На думку О. О. Бабенко, для підвищення професіоналізму, стресостійкості та емоційно-вольових якостей представників юридичних професій, необхідно приділяти достатньо уваги саме емоційному інтелекту, який забезпечить підвищення ресурсності, збереження психічного та фізичного здоров'я, досягнення благополуччя й ефективної самореалізації як у професійному, так і в особистісному плані. Авторка акцентує увагу на тому, що доцільно вивчати феномен емоційного інтелекту в контексті впливу на стресостійкість та ресурсність особистості, що дозволить розробити й використовувати практичні рекомендації для підвищення компетентності працівників поліції [10, с. 124].

Як показав огляд наукової літератури, розвинутий емоційний інтелект є однією з професійно важливих компетенцій працівника поліції. Він передбачає не тільки наявність певних психологічних знань у поліцейського про специфіку взаємодії з особистістю, наприклад, враховуючи її тип темпераменту чи особливості характеру, а й сформованість деяких спеціальних навичок у працівника поліції, які дозволять йому встановлювати контакт з людьми та правильно будувати бесіду тощо. Тобто, в діяльності поліцейського в системі «людина-людина», необхідним внутрішнім регулятором спілкування і поведінки виступає комунікативна толерантність. Важливість якої, більшість дослідників вбачають, в умінні психологічно грамотно і коректно вибудовувати відносини з людьми, залишаючись при цьому в рамках своєї професійної ролі.

Висновок. Сучасна психологічна наука потребує емпіричних напрацювань стосовно детального вивчення емоційного інтелекту серед працівників поліції. Модель емоційного інтелекту в цьому контексті і її практичне застосування потребують верифікації з урахуванням специфіки поліцейської діяльності. У нашому дослідженні ми розглядали головним чином емоційний інтелект як інтегральну ознаку особистості поліцейського в рамках його професійного спілкування в ситуаціях, які носять проблемний характер. Емоційний інтелект поліцейського, ми розуміємо, під його когнітивною здатністю сприймати та аналізувати як власні так і чужі емоційні стани та емоційні прояви; наявність вміння підвищувати ефективність мислення за допомогою вірного розпізнання емоцій і вірно регулювати їх. Вивчення рівня емоційного інтелекту ще на етапі професійної підготовки дозволить якісно вирішувати завдання психологічної роботи, які стоять перед психологами та науково-педагогічним складом МВС України. Емоційний інтелект дозволяє ефективно розпізнавати та інтерпретувати емоції з якими доводиться стикатися працівнику поліції під час роботи, і які слугують йому так званими засобами правомірного вирішення службових завдань шляхом ефективного ведення процесу комунікації. Отримані результати теоретичного огляду наукової літератури актуалізують розробку програми психологічної підтримки в період фахової підготовки, яка буде зорієнтована на розвиток емоційного інтелекту у майбутніх поліцейських.

Список бібліографічних посилань

1. Посохова Я. С. Психологічні особливості професійно-правової ідентичності правоохоронців (на прикладі поліцейських підрозділів України) : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06. Харків, 2016. 232 с.
2. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні: наук.-метод. рек. / К. Л. Бугайчук, О. В. Федосова, Ю. О. Михайлова, І. Б. Гончаренко, І. О. Святокум, Д. В. Швець. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 124 с.
3. Євдокімова О. О. Професійна підготовка правоохоронців у контексті системного підходу. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. 2017. Vol.21. № 3. С. 88–93.
4. Ламаш И. В., Евдокимова Е. А. Специфика толерантности к неопределенности в контексте психологической ресурсности полицейских. *Современные проблемы прикладной юридической психологии*. Мн. : Изд. центр БГУ, 2017. С. 79–86.
5. Чепіга Л. П. Взаємозв'язок схильності до ризику та стратегій подолання стресу в ситуаціях проблемного спілкування в системі «людина – людина» у співробітників групи реагування патрульної поліції // Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Харків, 2017. С. 301–303.
6. Галустян О. А., Захаренко Л. М., Юрченко-Шеховцова Т. І. Особливості професійного спілкування інспекторів патрульної поліції під час охорони публічного порядку // Актуальні проблеми психології малих груп : матеріали IV Всеукр. наук. конф. Київ, 2017. URL: <http://gom.kiev.ua/group/confer4-tezy.html> (дата звернення: 24.10.2019).
7. Стеценко В. В. Психологические особенности профессиональной деятельности сотрудников органов внутренних дел: рефлексивный аспект. *Вестник Таганрогского института имени А.П. Чехова*. 2016. № 1. С. 104–107.
8. Вахнина В. В. Психологические особенности формирования переговорной культуры сотрудников ОВД. *Труды Академии управления МВД России*. 2015. № 1 (33). С. 63–66.

9. Мілорадова Н. Е., Доценко В. В. Особливості емоційного інтелекту майбутніх правоохоронців. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2014, Вип. 16, С. 132–138.

10. Бабенко О. О. Емоційний інтелект у складі ресурсності представників професій юридичних видів. *Право і Безпека*. 2017. № 3 (66), С. 121–125. URL: <http://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/87> (дата звернення: 24.10.2019).

Одержано 26.10.2019

УДК [342.9:342.7](477)

Лілія Миколаївна ПОПОВА,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри фінансів та кредиту

Харківського національного університету будівництва та архітектури;

 <https://orcid.org/0000-0001-8255-8363>

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ДІЄВИЙ СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Високий рівень правопорядку можна спостерігати в тих країнах, де громадяни є висококультурними та законотрусливими, що пов'язано, перш за все, з прагненням людини до кращого життя, але в більшій мірі, з – дієвою адміністративною практикою суб'єктів публічної адміністрації. Коли все ж таки скоєно адміністративний проступок, спрацьовує механізм притягнення до адміністративної відповідальності шляхом накладення впливових адміністративних санкцій. Такий стан речей можна спостерігати в країнах-учасницях ЄС, де майже відсутні порушення санітарних правил, або порушення дорожнього руху. І більш того, коли громадяни України потрапляють до країн ЄС, то стають законотрусливими, що говорить про існуючий в країнах ЄС високий рівень правопорядку.

Адміністративна відповідальність – це відповідальність за вчинення адміністративних правопорушень, тобто правопорушень законодавства, що зачіпають публічний інтерес, однак не є такими тяжкими як злочини (у кримінальному законодавстві). Адміністративна відповідальність – це один із видів юридичної відповідальності, якому притаманні всі ознаки останньої. Разом з тим, адміністративна відповідальність є складовою частиною адміністративного примусу і наділена всіма його ознаками [1, с. 190].

О. М. Бандурка визначає адміністративну відповідальність як «накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру» та зазначає, що адміністративна відповідальність характеризується рисами, які відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності. Суть основних рис адміністративної відповідальності полягає у тому, що її підставою є адміністративне правопорушення (проступок). Притягнення до адміністративної відповідальності є обов'язком державних органів, які є суб'єктами виконавчої влади. [2, с. 368]. А. Т. Комзюк також наголошує, що адміністративна відповідальність заключається в застосуванні до осіб, які вчинили адміністративні проступки, адміністративних стягнень, що мають для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру і накладаються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і у порядку, встановлених нормами адміністративного права [3, с. 82]. Ю. П. Битяк зауважує, що під даним видом відповідальності слід розуміти накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що мають для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру [4, с. 170].

Для адміністративної відповідальності як різновиду юридичної відповідальності характерні наступні ознаки: 1) має зовнішній характер; 2) визначена у нормах права; 3) пов'язана з державним примусом у формах каральних і правовідновлюючих заходів; 4) притягнення правопорушника до відповідальності здійснюється уповноваженими державними органами та посадовими особами; 5) притягнення правопорушника до відповідальності здійснюється в певному процесуальному порядку тощо [1, с. 191].

Перелік органів, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення наведено у розділі III Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Суб'єктами адміністративної юрисдикції є також районні, районні у місті, міські чи районні суди (судді). До винних у вчиненні правопорушення застосовуються адміністративні стягнення, передбачені ст. 24 КУпАП, та заходи адміністративного впливу, що застосовуються до неповнолітніх (ст. 24-1 КУпАП) [5]. Порядок притягнення до адміністративної відповідальності здійснюється державними органами чи їх посадовими особами, в межах компетенції наданої законодавчими актами.

Як відомо, основним джерелом адміністративного права є Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП), у якому зосереджено матеріальні та процедурні норми, що охороняють важливі суспільні відносини у галузях, сферах і секторах суспільного життя через інститути адміністративного правопорушення та адміністративної відповідальності. Однак одним КУпАП перелік джерел адміністративного права не завершується. Так, питання щодо адміністративної відповідальності за порушення митних правил регулюються Митним Кодексом України (розділ XVIII «Порушення митних правил та відповідальність за них», розділ XIX «Проведення у справах про порушення митних правил») [6], за порушення податкового законодавства – Податковим кодексом України [7]. Певні норми, що